

Величко Т. О.

Науковий керівник – к.і.н., доц. А. С. Поспелов

УДК 930.2(47+57):355.462(261.24)“/946/2000”

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БАЛТІЙСЬКОГО ФЛОТУ ЧАСІВ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» В ДЖЕРЕЛАХ, РАДЯНСЬКІЙ ТА ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

В данній статті розглядається відображення розвитку Балтійського флоту в радянській та пострадянській історіографії. Аналізується становлення Балтійського флоту та в цілому ВМФ СРСР у період «холодної війни». Дається аналіз будівництва корабельного складу Балтійського флоту в повоєнні роки.

Ключові слова: ВМФ СРСР, Балтійський флот, кораблебудування.

Розгляд повоєнної історії радянського Балтійського флоту виявився складною задачею, у зв'язку з вкрай слабо представленою відкритою джерельною базою та сучасної історіографії, яка здебільшого приділяє увагу повоєнним Північному, Тихоокеанському та Чорноморському флотам.

Основним джерелом у вивченні данної теми виступили роботи мемуарного характеру, а також матеріали преси.

Всі мемуарні джерела ми можемо розділити на дві групи: спогади осіб, які були причетні до керівництва повоєнного Балтійського флоту та спогади офіцерів, які виконували стратегічні задумки своїх командуючих. Особливістю усіх мемуарних робіт по нашій темі є те, що представники першої групи не писали класичних мемуарів. Вони фактично давали їх в своїх історико-теоретичних роботах, де вкрай яскраво відчувається саме мемуарний чи суб'єктивний аспект. Представники ж другої групи, давали свідчення дослідникам, які і включали їх у свої історико-технічні статті.

Так, більшість свідчень про стан повоєнного радянського балтійського флоту ми знаходимо в концептуальній монографії колишнього командуючого радянським Балтійським флотом у 1979-1985 рр., а далі першого заступника Головнокомандуючого ВМФ СРСР І.І. Капітанца [14]. По роботі цього автора ми можемо виявити склад Балтійського флоту в zenіті його могутності, дізнатися про задачі флоту а також про його взаємодію з іншими радянськими флотами та ВМФ ПНР й НДР.

Надзвичайно корисною виявилась і монографія генерал-майора берегової служби В.І. Манойліна [16]. Це, на відміну від попередньої праці класичні мемуари, однак втілені в науково-популярну форму. Саме зі спогадів В.І. Манойліна ми можемо відновити характер навчального процесу в одному з провідних ВНЗ ВМФ СРСР – Ленінградському вищому інженерно-технічному командному училищі в перші повоєнні роки, а головне – виявити характер розвитку берегової інфраструктури Балтійського флоту й не тільки.

Ще одним класичним мемуарами є спогади колишнього Першого заступника Головнокомандуючого ВМФ СРСР адмірала флоту Г.М. Єгорова [11]. Написані ще за радянську добу, мемуари якісно дозволяють зрозуміти весь процес розвитку і становлення ВМФ СРСР в цілому. Однак для нашої теми куди важливіше те, що саме Г.М. Єгоров був одним з командирів трофейного німецького підводного човна і по його спогадам можна чітко зрозуміти використання на Балтиці переданих СРСР колишніх німецьких кораблів по репараціям.

Друга група джерел представлена в альманаху «Никто пути пройденного у нас не отберёт» і являє собою спогади випускників роти 35-А Вищого військово-морського училища імені М.В. Фрунзе 1969 р. [18]. Особливістю представлених в альманаху спогадів є те, що вини належать випускникам кращої за всю історію ВМФ СРСР учбової групи, яка дала флоту 5 адміралів і 45 капітанів 1 рангу.

Окрім мемуарів, вкрай велику цінність для розгляду повоєнної історії Балтійського флоту СРСР мають матеріали преси. Втім, ідеологічність цього джерела, навіть в газетах військового

відомства СРСР була такою, що сучасному досліднику фактично не можливо чітко прив'язати по географії та хронології ту чи іншу подію, яка відображалася в конкретній статті. Більше того, в більшості випадків не можливо виявити на якому кораблі чи на якому типі літаку сталося те, про що йшлося у відповідній газетній публікації. Саме тому, ретельний аналіз преси по вказаній темі потребує абсолютно нових методологічних підходів, яка сучасна історична наука ще не виробила. Саме через це, ми можемо цілком виправдано використовувати матеріали преси фрагментарно в якості не основного, а саме допоміжного, хоча в багатьох випадках і унікального джерела.

Так окремі випуски Центрального органу Міністерства оборони СРСР «Красная звезда». Переважно за період 1970-1991 рр. [21-26], а також газети Двічі червонопрапорного (з 1967 р.) Балтійського флоту «Страж Балтики» [12], дають нам можливість більш менш чітко скласти послідовність і приблизну хронологію основних оперативних і стратегічних навчань цього флоту, що і досі практично не представлено ані в радянській, ані в пострадянській історіографії.

В основі історіографії повоєнної історії радянського Балтійського флоту лягли праці таких авторів радянського періоду, як кандидата військово-морських наук полковника Гречанюка Н. М. [9,10]. В його історичному нарисі про Балтійський флот згадується про повоєнне життя та діяльність цього радянського оперативно-стратегічного об'єднання. Дійсно два перевидання цієї класичної за радянських часів роботи вкрай ідеологізовані. Однак навіть з цієї роботи ми можемо взяти доволі оригінальну інформацію про повоєнну службу кораблів та частин Балтійського флоту. Однак, як не дивно, але лише роботами Н. М. Гречанюка радянська історіографія повоєнної історії КБФ та ДКБФ і обмежується. Через це, говорити в загалі про радянську історіографію Балтійського флоту часів «холодної війни» ми можемо лише умовно.

Однак пострадянська історіографія по кількості та якості на сьогодні виданих робіт, здавалось би компенсує вади радянських часів. Так, вкрай корисною в інформативному плані є 5-й том

«Истории отечественного судостроения» під головуванням редакцією керівника головного радянського конструкторського бюро по проектуванню підводних човнів «Рубін» Спаського І. Д. [13]. З цієї роботи ми можемо прослідкувати будівництвом корабельного складу Балтійського флоту в повоєнні роки, модернізацію та становлення, як однією з найсильніших бойових структур ВМФ СРСР.

Також інформативною виявилась комплексна монографія Кузіна В. П. та Нікольського В. І. «ВМФ СССР 1945-1991 гг.» [15], в якій викладено погляди керівництва СРСР на флот. Наведено кораблебудівні програми і історія створення кораблів, зброї та озброєння. Показано вплив на них політичних, військових і науково – технічних факторів.

Вказані вище праці являють собою фактичну першу історіографічну групу, яка комплексно в теоретичному і практичному плані висвітлює розвиток Балтійського флоту СРСР у повоєнні роки. Іншу історіографічну групу складають роботи радянських та російських авторів, які аналізують конкретно технічну складову ВМФ СРСР в цілому і Балтійського флоту зокрема. До них ми можемо віднести три довідника Бережного С. С., по корабельному складу ВМФ СРСР [8], кораблям переданим радянському флоту по ленд-лізу (від США, Великобританії та Канади) [6] та по репараціям [7]. В цих роботах наведені всі кораблі які були у складі Балтійського флоту за повоєнну добу. Кожен довідник містить інформацію з історії конкретного корабля, що включає відомості про його будівництво зарахуванні до ВМС СРСР, про переведення з одного складу флоту в інший.

Не меншій інтерес представляють і довідники відомого дослідника флоту Ю. В. Апалькова. Не дивлячись на схожість тематики, довідники цього автора під загальною назвою «Корабли и катера ВМФ СССР 1946-1991 гг.» набагато інформативніші не стільки по тексту, скільки по схемам кожної одиниці, які виконані власноруч автором і наведені на сторінках його праць [1-5].

Тотожними до цієї групи є окремі публікації в часописах «Морская коллекция» [20] та військово-технічному альманаху «Тайфун» [21].

Окрему ланку займає робота М. Петлеваного «Корабли стран Варшавского договора» [17]. І хоча ця робота теж описує переважно технічний склад військових флотів – країн союзників СРСР, окремі данні про їх взаємодії з радянським Балтійським флотом виявити з неї можна.

В цілому, не дивлячись на «технічний ухил» більшості історіографічних робіт, щодо повоєнного Балтійського флоту, все ж таки вони, у сукупності з аналізом джерельних матеріалів, дозволяють виявити повоєнну історію радянського БФ. Дійсно, виявлені матеріали дають можливість далеко не повністю, а лише конспективно розглянути дії Балтійського флоту у 1946-1991 рр., однак скласти уявлення про будівництво, розвиток, модернізацію та основні практичні кроки повоєнного радянського БФ ми в змозі.

Величко Т. А.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ БАЛТИЙСКОГО ФЛОТА В СОВЕТСКОЙ И ПОСТСОВЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ

В данной статье рассматривается отражение развития Балтийского флота в советской и постсоветской историографии. Дается становлению Балтийского флота и в целом ВМФ СССР в период «холодной войны». Дается анализ строительства корабельного состава Балтийского флота в послевоенные годы.

Ключевые слова: ВМФ СССР, Балтийский флот, кораблестроение.

Velychko T. A.

HISTORY OF BALTIC FLEET IN SOVIET AND POST- SOVIET HISTORIOGRAPHY

In this article the reflection of development of the Baltic fleet is examined in soviet and post-soviet historiography. Becoming of the Baltic fleet and on the whole fleet of the Soviet Union during the Cold War. The analysis of building of ship composition of the Baltic fleet is given in post-war years.

Key words: fleet of the Soviet Union, Baltic fleet, shipbuilding.

Джерела та література

1. Апальков Ю. Корабли ВМФ СССР в 5-и томах / Юрий Апальков – Т. 1. Подводные лодки. – СПб.: Галера-принт, 2000. – 96 с.
2. Апальков Ю. Корабли ВМФ СССР в 5-и томах / Юрий Апальков – Т. 2. Ракетные корабли. – СПб.: Галера-принт, 2002. – 90 с.
3. Апальков Ю. Корабли ВМФ СССР в 5-и томах / Юрий Апальков – Т. 3. Противолодочные корабли. – СПб, 2005. – 90 с.
4. Апальков Ю. Корабли ВМФ СССР в 5-ти томах / Юрий Апальков – Т. 4. Десантные корабли. – СПб: 2006 – 96 с.
5. Апальков Ю. Корабли ВМФ СССР в 5-ти томах / Юрий Апальков – Т. 5. Минно-тральные корабли. – СПб, 2006. – 95 с.
6. Бережной С.С. Флот СССР. Корабли и суда ленд-лиза. Справочник / Сергей Сергеевич Бережной. – СПб.: Велень, 1994. – 400 с.
7. Бережной С. С. Трофеи и репарации ВМФ СССР / Сергей Сергеевич Бережной. – М.: 1992. – 400 с.
8. Бережной С.С. Советский ВМФ 1945-1995 // Морская коллекция. – 1995. – №1. – 35 с.
9. Гречанюк Н. М. Балтийский флот. Исторический очерк. / Н. М. Гречанюк. – М.: Воениздат, 1960. – 374 с.
10. Гречанюк Н. М. Дважды Краснознаменный Балтийский Флот / Н. М. Гречанюк, В. И. Дмитров, А. И. Корниенко. – М.: Воениздат, 1990.– 342 с.
11. Егоров Г. М. Фарватерами флотской службы / Г. М. Егоров. – М.: Патриот, 1992. – 428 с.
12. Идут учения «Океан» // Страж Балтики. – 1970. – 28 апреля.
13. История отечественного судостроения / Под ред. И. Д. Спасского. – СПб.: Судостроение. – Т. 5. – 542 с.
14. Капитанец И. М. Битва за Мировой океан / И. М. Капитанец. – М.: Вече, 2002. – 346 с.

15. Кузин В. П. Военно-морской флот СССР 1945-1991 / В. П. Кузин, В. И. Никольский. – СПб.: Историческое морское общество, 1996. – 653 с.
16. Манойлин В. И. Базирование ВМФ СССР / В. И. Манойлин. – М.: Вече, 2004. – 296 с
17. Петлеванный М. Б. Корабли стран Варшавского договора / М. Б. П – СПб: галера-Принт, 2009. – 190 с.
18. Романовский В. Никто пути пройденного у нас не отберёт / В. Романовский, Рудой В. – СПб, 2004. – 94 с.
19. Титушкин С. И. Легкий крейсер «Адмирал Макаров» // Тайфун. – 1997. – № 3. – 43 с.
20. Сторожевые корабли ВМФ СССР и России 1945-2000 // коллекция.– СПб, 2000. – №6. – 35 с.
21. Титушкин С. И. Легкий крейсер «Александр Суворов» // Тайфун. – 1998. – № 3. – 46 с.
22. Красная звезда. – 1970. – 26 июня.
23. Красная звезда. – 1970. – 23 апреля.
24. Красная звезда. – 1977. – 25 марта.
25. Красная звезда. – 1978. – 27 октября
26. Красная звезда. – 1981. – 20 марта.
27. Красная звезда. – 1981. – 9 сентября

Гальчинський О. В.

Науковий керівник – к.і.н., доц. С. В. Ковальський

УДК 94(682.62): 323,269.6 «1677/1678»

ПОВСТАННЯ КАЛПЕПЕРА У КАРОЛІНІ 1677-78 РОКІВ

Стаття присвячена повстанню Калпепера – кульмінації протиріч між двома фракціями Кароліни. У XVII ст. Кароліна була молодію колонією, куди приїжджали люди різних станів та професій. Кароліну навіть прозвали «розбійницькою гаванню». Але королівська влада не могла миритися із вільною колонізацією. Патент на Кароліну був виданий восьми лордам-власникам, котрі слабо рахувалися із інтересами колоністів. Колонія розділилася